

27-28.1.2024

www.tanea.gr

Weekend

Πρόσωπα

Ιστορία

ΤΑ ΠΟΛΛΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΕΝΟΣ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

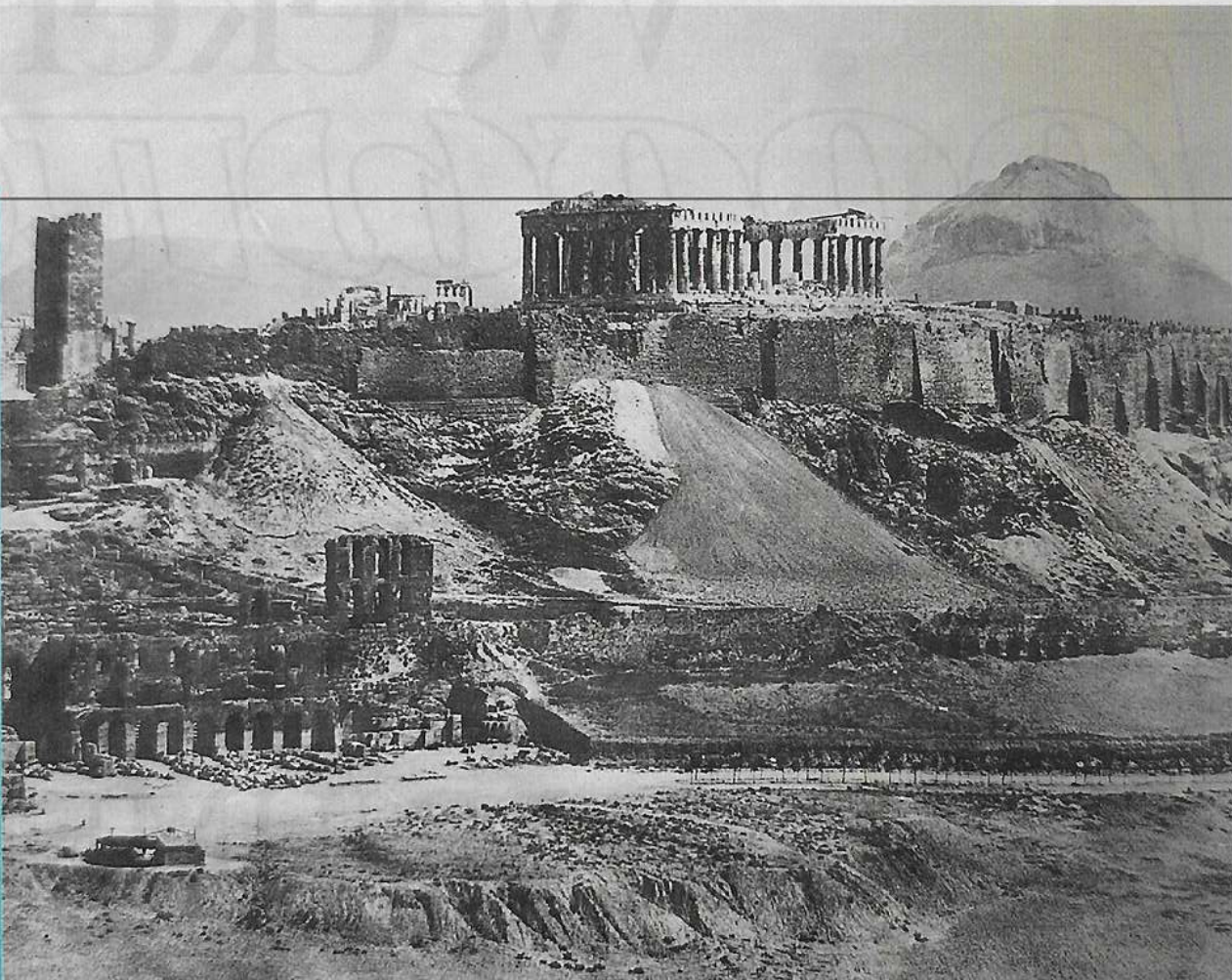
ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΕΙΣ
ΤΗΣ ΑΚΡΟΠΟΛΗΣ, ΟΤΑΝ ΑΠΟ ΚΑΣΤΡΟ ΕΓΙΝΕ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΣ
ΧΩΡΟΣ, ΟΠΩΣ ΑΠΟΤΥΠΩΝΟΝΤΑΙ ΣΤΗ ΜΕΛΕΤΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ
ΦΙΛΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ, ΠΟΥ ΥΠΟΓΡΑΦΕΙ Η ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΟΣ
ΚΑΙ Δρ. ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ ΦΑΝΗ ΜΑΛΛΟΥΧΟΥ - ΤΥΦΑΝΟ

Σ. 2-3

Αποψη
των Προπυλαίων
πριν από
την κατεδάφιση
του Φράγκικου
Πύργου, 1862
(φωτ. F. Bedford)

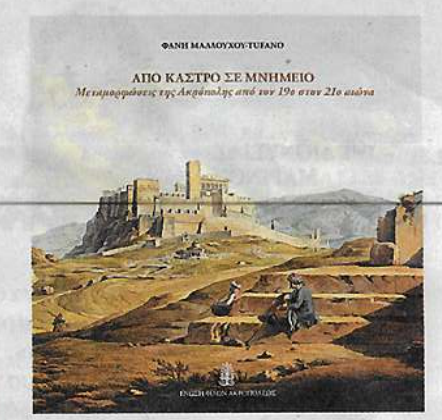
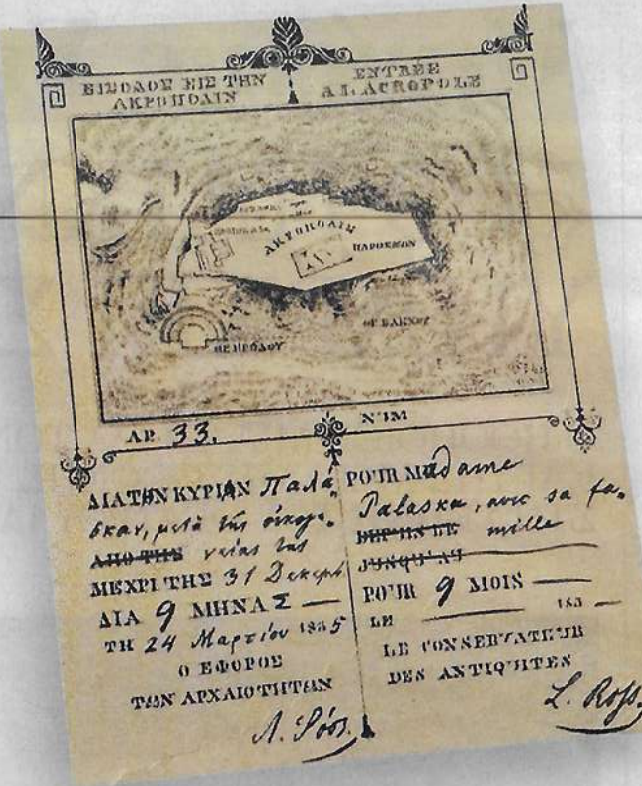

Γενική άποψη της Ακρόπολης από νοτιοδυτικά στο τέλος της οθωμικής περιόδου, περ. 1865. Παρόλο που ακόμη διασώζεται ένα μεγάλο μέρος των μεσαιωνικών οχυρώσεων (επάλξεις στα περιμετρικά τείχη του Βράχου, Φράγκικος Πύργος, Σερπιετζές στη νότια κλιτύ, το μνημειακό σύνολο έχει ήδη προσλάβει αρχαιολογικό χαρακτήρα

Εισιτήριο εισόδου στον αρχαιολογικό χώρο της Ακρόπολης, 1835

Φωταγώγηση της Ακρόπολης με πυροτεχνικά φώτα με την ευκαιρία της επίσκεψης στην Ελλάδα του διαδόχου του βρετανικού θρόνου, το 1877

info Φανή Μαλλούκου - Τυφάνο, «Από κάστρο σε μνημείο - Μεταμορφώσεις της Ακρόπολης από τον 19ο στον 21ο αιώνα», εκδ. Ενώση Φίλων Ακροπόλεως, σελ. 120, τιμή 18 ευρώ. Πληροφορίες στο τηλ. 210-9240.011

Λειτουργήσε ως σχολείο αλληλοδιδασκτικής για 53 κορίτσια και ορισμένα αγόρια. Όταν φωταγωγήθηκε με πυροτεχνικά φώτα επί τη ευκαιρία της επίσκεψης του διαδόχου του βρετανικού θρόνου, από μια αβλεψία η αποθήκη και ο αρχιφύλακας έγιναν παρανάλωμα του πυρός.

Οι σπόνδυλοι των κίωνων του μετατράπηκαν σε αυτοσχέδιες βόμβες και οι τοίχοι του προσέφεραν πρώτη ύλη για να κατασκευαστούν σφαίρες. Και όταν ξεκίνησαν οι εργασίες αναστήλωσής του, ο Οθωμανός χτύπησε με ένα σφυρί τρεις φορές τον πρώτο σπόνδυλο ενός κιονά του. Όλες τούτες οι «αγνωστές» στους περισσότερους ιστορίες αποτελούν μέρος της βιογραφίας του Παρθενώνα. Και μαζί με αρκετές ακόμη, στις οποίες πρωταγωνιστεί είτε το κορυφαίο μνημείο της κλασικής αρχαιότητας είτε το Ερέχθειο και τα Προπύλαια, που συνθέτουν τον βασικό κορμό των κτιρίων πάνω στον Ιερό Βράχο, διανθίζουν τη μελέτη «Από κάστρο σε μνημείο - Μεταμορφώσεις της Ακρόπολης από τον 19ο στον 21ο αιώνα» που κυκλοφόρησε από την Ενώση Φίλων Ακροπόλεως και φέρει την υπογραφή της αρχαιολόγου και δρος Φιλοσοφίας, εξειδικευμένης στην αναστήλωση μνημείων και αντιπροέδρου της ΕΦΑ, Φανής Μαλλούκου - Τυφάνο.

Η έκδοση που πραγματεύεται σε πέντε ενότητες τις διαδοχικές αλλαγές που υπέστη το τοπίο της Ακρόπολης στη διάρκεια των 200 χρόνων της πρόσφατης ιστορίας της και τη διαδρομή της εξέλιξής της από οχυρό κάστρο σε αρχαιολογικό χώρο «γεννήθηκε» από τη διαπίστωση ότι «μεγάλο μέρος του κοινού, ελληνικού και ιδιαίτερος διεθνούς, αγνοεί την πιο πρόσφατη ιστορία της Ακρόπολης», όπως και «τα ειδικά χαρακτηριστικά των σύγχρονων αναστηλωτικών έργων στην Ακρόπολη, τους στόχους τους, τη φιλοσοφία που τα διέπει και τις τεχνικές που εφαρμόζονται», όπως αναφέρει στον πρόλογο του ο πρέσβης επί τιμή και πρόεδρος της ΕΦΑ Γιώργος Σαββαΐδης.

Πώς φτάσαμε όμως από το δυσπόρητο κάστρο που δέσποζε πάνω από την Αθήνα τον 19ο αι. - αποτέλεσμα μιας μακραίωνης

διαδικασίας, οι απαρχές της οποίας βρίσκονται στον 3ο αι. μ.Χ. και η γιγάντωσή της σημειώνεται τόσο μετά το 1204 με τη λατινική κυριαρχία στον ελλαδικό χώρο όσο και μετά το 1458 όταν οι Οθωμανοί καταλαμβάνουν την πόλη - στον πρώτο σε προσέλευση αρχαιολογικό χώρο, που οριακά πλέον αντέχει να υποδέχεται όσους θέλουν να τον επισκεφθούν;

ΣΦΑΙΡΕΣ ΚΑΙ ΒΟΜΒΕΣ. Η διαδρομή μεγάλη και οι στάσεις που έχει καταγράψει με την πένα της η εκτός των άλλων αναπληρώτρια πρόεδρος της Επιτροπής Συντήρησης Μνημείων Ακροπόλεως στο βιβλίο που κυκλοφορεί στα ελληνικά και τα αγγλικά, πολλές. Επιλέγουμε ενδεικτικά λοιπόν να σταθούμε στα χρόνια 1824-25, όταν στην ελεύθερη τότε Αθήνα ο Παρθενώνας λειτουργήσε ως σχολείο αλληλοδιδασκτικής για 53 κορίτσια και ορισμένα αγόρια. Στις δύο πολιορκίες της Ακρόπολης, του Νοεμβρίου του 1821 με τους Έλληνες επιτεθέντες και του Ιουλίου του 1826 (έως τον Μάιο του 1827) σε θέση άμυνας, όταν τα μνημεία υπέστησαν τεράστιες καταστροφές: οι πλαγιοί τοίχοι του Παρθενώνα και του Ερεχθείου καταρρίφθηκαν για να εξαχθεί το μολύβι από τους συνδέσμους και να κατασκευαστούν σφαίρες. Οι σπόνδυλοι του Παρθενώνα έγιναν κοίλοι, γεμίστηκαν με μπαρούτι και μετατράπηκαν σε αυτοσχέδιες βόμβες. Μια Καρυάτιδα δε, ανάμεσα σε αρκετά ακόμη αρχιτεκτονικά μέλη, κατέρρευσε.

Η μεταμόρφωση της Ακρόπολης από κάστρο σε μνημείο αρχίζει το καλοκαίρι του 1834 όταν την επισκέπτεται ο ισχυρός άνδρας της βαυαρικής αυλής, αρχιτέκτονας και μυστικοσύμβουλος του Λουδοβίκου, πατέρα του Οθωνα, Λέο φον Κλέντσε. Είναι εκείνος που με την επιρροή του φροντίζει ώστε με βασιλικό διάταγμα στις 18 Αυγούστου 1834 το οχυρό, με τα ερειπωμένα κτίσματα και τα μνημεία κατελυμένα από στρατιώτες, να κηρυχθεί σε αρχαιολογικό χώρο ανοικτό στους επισκέπτες, ενώ παράλληλα συντάσσεται ένα πρόγραμμα αποκατάστασής του χώρου. Και είναι οι δικές του προτάσεις εκείνες που όταν βρίσκουν εφαρμογή ανευρέθη ο εξαφανισμένος από το 1687 ναός της Αθηνάς Νίκης και ξεκίνησε μια από τις πρωιμότερες αναστηλωτικές κλασικού μνημείου στην Ευρώπη.

Η δυτική όψη του Παρθενώνα με εμφανή ίχνη κανονιοβολισμών πάνω στους κίονες, περ. 1870

Δέκα ημέρες μετά την υπογραφή του βασιλικού διατάγματος μια μεγάλη γιορτή οργανώθηκε στην Ακρόπολη με αφορμή την έναρξη των αναστηλωτικών εργασιών. Περίπου 6.000 κόσμος συγκεντρώθηκε στον Ιερό Βράχο. Ο Οθων κάθισε στο κέντρο του Παρθενώνα, ενώ λίγο αργότερα θέλοντας «να εξαφανίσει τα λείψανα της βαρβαρότητας» κήρυξε την έναρξη της αναστήλωσης χτυπώντας με ένα σφυρί τρεις φορές τον πρώτο σπόνδυλο ενός βόρειου κίονα του μνημείου.

ΜΕ ΜΕΝΑ ΠΡΙΟΝΙ ΕΙΣΙ ΔΡΑΧΜΩΝ. Ο δρόμος όμως μέχρι η Ακρόπολη και τα μνημεία της να φτάσουν ως τις μέρες μας αναστηλωμένα με σύγχρονες αρχές και τεχνικές δεν ήταν στρωμένος με ροδοπέταλα. Ο παθιασμένος με την Ακρόπολη, πρώτος έφορος αρχαιοτήτων, Κυριάκος Πιττάκης, για να σώσει τις διάσπαρτες αρχαιότητες από τις αρχαιοκαπηλικές ορέξεις των επισκεπτών, αναγκάστηκε άλλοτε να τις στερεώνει σε ξύλινα πλαίσια με γύψο κι άλλοτε να τις χτίζει εν είδει τοίχων. Όταν όμως διαπίστωσε ότι ένας κίονας των Προπυλαίων είχε πάρει μεγάλη κλίση και μιν έχοντας κονδύλι για να αποζηλωσει όλα τα μέλη που στηρίζονταν πάνω του, για να τον επαναφέρει στη σωστή θέση, παρήγγειλε ένα πριόνι. Κι όταν όλοι είχαν φύγει από την Ακρόπολη επικερίρησε με το πριόνι και μαζί με τον Αλέξανδρο Ρίζο

Ραγκαβί (ο οποίος αναφέρει το περιστατικό στα Απομνημονεύματά του) να αφαιρέσει από τον προβληματικό σπόνδυλο τα ξένα σώματα που είχαν παρεισφρήσει και είχαν προκαλέσει την κλίση επαναφέροντας τον κίονα στην αρχική του θέση. Η παρακινδυνευμένη λύση που παραλίγο να οδηγήσει σε κατάρρευση το μνημείο κόστισε μόλις έξι δραχμές, όσο το πριόνι, το οποίο ως το 2003, οπότε και τα Προπύλαια αναστηλώθηκαν εκ νέου, παρέμεινε καταπλακωμένο!

«Εκρηκτική» αποδείχθηκε η επίσκεψη του διαδόχου του βρετανικού θρόνου, στις 11 Απριλίου 1869, στην Ακρόπολη που οδήγησε στη φωταγώγηση των μνημείων της με πυροτεχνικά φώτα, όπως διαβάζουμε σε μια επόμενη ιστορία του βιβλίου που είναι αφιερωμένο στη μνήμη των σπουδαίων αρχαιολόγων, ιδρυτριάς της ΕΦΑ και επί σειρά ετών επιφυλλιογράφου των «ΝΕΩΝ» Εβης Τουλούπα. Οι επίσημοι αποχώρησαν στις 23.00, αλλά αργότερα ένας υποδεκανέας μπήκε στην αποθήκη και τα εναπομείναντα πυροτεχνήματα μαζί με τον «αρχιφύλακα» απόμαχο Σπύρο, ο οποίος κρατούσε λαμπάδα αναμμένη. Το αποτέλεσμα ήταν η αποθήκη να γίνει στάχτη και ο Σπύρος να χάσει τη ζωή του.

Ο ΠΥΡΓΟΣ, ΤΟ ΤΖΑΜΙ, Η ΑΨΙΔΑ. Στο μεταξύ, η εικόνα της Ακρόπολης άλλαξε ραγδαία μετά την αποστρατιωτικοποίησή

της το 1835: ο Φράγκικος Πύργος που δέσποζε από τον 15ο αι. έγινε παρελθόν. Το ίδιο συνέβη με το τζαμί και τη χριστιανική αψίδα που βρίσκονταν εντός του Παρθενώνα, τις επάλξεις στα περιμετρικά τείχη και τις μεγάλες μεσαιωνικές δεξαμενές μεταξύ άλλων. Οι αναστηλώσεις προχωρούν, τα μέσα, οι μέθοδοι και οι άνθρωποι αλλάζουν όσο περνούν οι δεκαετίες, αλλά μέσα από τα δεδομένα και τις με εύληπτο τρόπο παρουσιασμένες πληροφορίες αναδύονται ορισμένες ακόμη γοητευτικές ιστορίες που συνδέονται με όσους εργάστηκαν κατά καιρούς στα μνημεία θέλοντας να αφήσουν το αποτύπωμά τους στις επόμενες γενιές. Και όπως ο Ξανθίας τον 5ο αι. π.Χ. έγραψε με κόκκινο χρώμα το όνομά του σε έναν αθέατο ως τη στιγμή των αναστηλώσεων λίθο του ανατολικού θρηγικού του Παρθενώνα, δύο μαρμαροτεχνίτες από την Τίνο χάραξαν ο ένας στο μάρμαρο και ο άλλος σε φύλλο μολύβδου τα ονόματά τους στον οπισθόναο του Παρθενώνα. Μερικά χρόνια αργότερα οι ίδιοι μαζί με μερικούς ακόμη συναδέλφους τους έκρυψαν ένα σημείωμα σε ένα σπριτόκουτο και το σφήνωσαν στον βόρειο τοίχο του σκούου του Παρθενώνα.

Από την ιστορικά αυτή προσέγγιση σχετικά με τη μεταμόρφωση του Ιερού Βράχου δεν λείπει βεβαίως η καταστροφική παρουσία του λόρδου Ελγιν, οι αντιδράσεις στις κατά καιρούς αλλαγές στην εικόνα της Ακρόπολης και βεβαίως στο σύγχρονο αναστηλωτικό πρόγραμμα - το μακροβιότερο παγκοσμίως, καθώς μετρά σχεδόν μισό αιώνα. Το πλούσιο φωτογραφικό υλικό που την πιστοποιεί, δε, «προκαλεί» το βλέμμα του αναγνώστη να εντοπίσει όσα διαβάζει. Και πριν από την τελευταία τελεία η Φανή Μαλλούκου - Τυφάνο, αφού έχει επιπρέπει στον αναγνώστη να γνωρίσει διαφορετικές εποχές, ανθρώπους, νοοτροπίες, προσεγγίσεις και τεχνικές αναστήλωσης, στρέφει το ενδιαφέρον του στο μέλλον και τον αποκαιρητά εντοπίζοντας έναν κίνδυνο που ελλοχεύει: «Μίππος η σύγχρονη μεταμόρφωση της Ακρόπολης ανταποκριθεί και στο άλλο κυρίαρχο αίτημα των σύγχρονων καιρών, εκείνη της πολιτιστικής (υπερ) κατανάλωσης». Πρόκειται, που, όπως υποστηρίζει, «η έκβαση της θα καθοριστεί από την ποιότητα των έργων».

Η ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΕΝΟΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΜΝΗΜΕΙΟΥ

ΑΓΝΩΣΤΕΣ ΙΣΤΟΡΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ «ΒΙΟΓΡΑΦΙΑ» ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΒΡΑΧΟΥ ΤΑ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ 200 ΧΡΟΝΙΑ, ΣΕ ΜΙΑ ΝΕΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΕΝΩΣΗΣ ΦΙΛΩΝ ΑΚΡΟΠΟΛΕΩΣ

ΤΗΣ ΜΑΙΡΗΣ ΑΔΑΜΟΠΟΥΛΟΥ

Η απόσπαση της νότιας μετόπης του Παρθενώνα για λογαριασμό του λόρδου Ελγιν (σχέδιο του Ed Dodwell, μετά το 1801)

